

HAMZA Gábor*

Magyar jogtudósok és a brazil magánjogi kodifikáció

1. A magyar jogtudósok, jogászok és a brazil magánjog kodifikációja között kapcsolat eddig nem kapott megfelelő figyelmet a hazai jogi kutatásokban. Ugyanez vonatkozik a brazil magánjog elemzésére is, annak ellenére, hogy a magyar magánjogi kodifikáció és a több mint másfél évszázados múltra visszatekintő brazil magánjogi kodifikáció között több vonatkozásban is hasonlóság mutatkozik. A magyar–brazil, a magyar–portugál, valamint a magyar–dél- és közép-amerikai jogász-kapcsolatok vonatkozásában igen fontos ennek a kapcsolatnak rövid áttekintése, melynek különös aktualitást kölcsönöz az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara alapításának 350. évfordulója.

Áttekintés a brazil magánjog kodifikálásának főbb állomásairól

2. A független állammá vált Brazília első, 1824-ben elfogadott és hatályba lépett első alkotmányának (*constituição*) 179. szakasza rendelkezik az „igazságon és a méltányosság szilárd alapjain” nyugvó polgári jogi és büntetőjogi törvény mielőbbi megalkotásáról.¹ A számos kodifikációs tervezet közül kiemelkedik a kitűnő római jogász és kodifikátor Augusto Teixeira de Freitas (1816–1883)² által szerkesztett tervezet (*Esboço*) (1860–1865), amely a polgári jog (*direito civil*) és a kereskedelmi jog (*direito comercial*, illetve *direito mercantil*) anyagát egyesíti magában.³ Említést érdemel, hogy ez a Teixeira de Freitas – akit nem hivatalosan „o juriconsulto do império”-nak neveztek – nevéhez kapcsolódó⁴ tervezet a későbbiek során nem is annyira Braziliában, mint inkább Argentínában volt hatással a magánjog – elsősorban Dalmacio Vélez Sársfield (1800–1875) nevéhez fűződő – kodifikációjára.⁵

---

* Hamza Gábor egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Római Jogi és Összehasonlító Jogtörténeti Tanszék.

1 Lásd MOREIRA ALVES, J. C.: *A parte geral do Projeto de Código Civil Brasileiro*. São Paulo, 1986. 3. o.

2 Lásd HAMZA, G.: *Az európai magánjog fejlődése. A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján*. Budapest, 2002. 288. ssk. o.

3 Lásd összefoglalóan: HAMZA, G.: *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition*. Budapest, 2009. 669. ssk. o. és UÖ: *Origine e sviluppo degli ordinamenti giusprivatistici moderni in base alla tradizione del diritto romano*. Santiago de Compostela, 2013. 601–608. o.

4 A brazil igazságügyi minisztertől 1855-ben kapott megbízást Teixeira de Freitas (1816–1883) a polgári jog konszolidálására. Az *Esboço* mellett kiemelkedő jelentőségű az ugyancsak Augusto Teixeira de Freitas-tól származó *Consolidação das Leis Civis* is. Teixeira de Freitas munkásságára nézve lásd a gazdag brazil jogirodalomból MEIRA, Silvio: *Teixeira de Freitas, o juriconsulto do Império*. Rio de Janeiro, 1983. 2. kiad. passim.

5 Az argentin polgári törvénykönyvet (*Código civil*) 1869-ben fogadta el az argentin törvényhozás. A kódex 1871-ben lépett hatályba. Az argentin polgári jogi kódex modelljéül elsősorban a francia *Code civil* szolgált. Hatással voltak rá azonban – az *Esboço* mellett – Robert Joseph Pothier munkái, a spanyol jogi dogmatika, az 1851-es García Goyena-féle tervezet és az Andrés Bello nevéhez kapcsolódó 1855-ös chilei polgári törvénykönyv. Lásd MARTINEZ PAZ, E.: *Freitas y su influencia sobre el Código civil argentino*. Cordova, 1927. és RODRÍGUEZ ENNES, L.: *La obra de García Goyena y el proceso codificador iberoamericano*. *Anuario de Historia del Derecho Español (AHDE)*, 77. (2007) 1. ssk. o. Lásd még HAMZA, G.: *Le développement du droit privé européen. Le rôle de la tradition romaniste dans la formation du droit privé moderne*. Budapest, 2005. 182. o.

3. Az 1917. január 1-jén hatályba lépett, ma már nem hatályos brazil polgári törvénykönyv⁶ a német *Bürgerliches Gesetzbuch*-hoz (BGB-hez) hasonlóan, a pandektarendszert követve⁷ általános részre és különös részre (családi jog, dologi jog, kötelmi jog, öröklési jog) tagolódott. A brazil kódexnek is volt „Einführungsgesetz”-e, amely még a nemzetközi (köz)jog egyes elveit is tartalmazta. A brazil ptk. „eklektikus természetű” volt, mivel tartalmilag döntően a francia *Code civil*, struktúráját tekintve pedig a német BGB hatását tükrözte.⁸ Az 1807 szakaszból álló kódex rövidebb volt, mint a német BGB, amely szerkesztése, illetve hatálybalépése idején 2385 paragrafusból állt.

A brazil kormány 1940-ben három neves jogászból (*Orosimbo Nonato, Philadelfo Azevedo és Hahnemann Guimarães*) álló bizottságot nevezett ki abból a célból, hogy előkészítse a *Magánjogi Törvénykönyv* átfogó revízióját. A bizottság feladatát elsősorban abban látta, hogy felszámolja azoknak a jogelveknek a dualizmusát, amelyek a magánjog és a kereskedelmi jog területén nyernek alkalmazást. A *Kötelmi jogi kódex* előtervezetének (*Anteprojeto de Código das obrigações*) közzétételére már a következő évben, 1941-ben sor került. Ez az 1941-es *Előtervezet* az 1881-es svájci *Kötelmi jogi törvény*hez hasonlóan a kereskedelmi jogot is tartalmazza, tehát kötelmi jogi, a *concept moniste*-on alapuló *code unique*-tervezet.

4. Az önálló kódexben szabályozandó kereskedelmi jog koncepciója (*concept dualiste*) 1963-ig tekinthető uralkodónak Brazíliában. A brazil kormány 1967-ben döntött arról, hogy a kötelmi jogot is az egységes magánjogi kódexnek (*code unique des obligations*) kell magában foglalnia. Az átfogó reformra, illetve revízióra irányuló munka húsz éven át azonban ténylegesen szünetelt. Fontos megjegyezni, hogy a brazil kormány az igazságügyi miniszter szorgalmazására már 1961-ben rendelkezett a kodifikációs munka újrakezdéséről.

5. 1965-ben sor került az 1941-es *Kötelmi jogi kódex előtervezet* átdolgozott változata szövegének publikálására. A jórészt a német BGB kötelmi jogi részére támaszkodó, 1965-ből származó Caio Mário da Silva Pereira szerkesztette *Kötelmi jogi kódex előtervezet* (*Anteprojeto de Código de Obrigações*) első része 952 szakaszból és kilenc fejezetből állt. A kötelmi jog önálló kódexben való szabályozásának terve, elgondolása azonban igen heves ellenzésre talált. A svájci modellre való hivatkozás Orlando Gomes részéről azért nem volt elfogadható, mert Svájcban az ország alkotmányos rendszere nem tette lehetővé a szövetségi szinten történő átfogó magánjogi kodifikációt.⁹

A kötelmi jogot önálló törvényben szabályozni kívánó koncepció hívei az általános részt (*Parte geral*) feleslegesnek ítélték a magánjogi törvénykönyv rendszerében. Hivatkoztak többek között arra, hogy az általános rész (*Allgemeiner Teil*) létjogosultsága a német BGB-ben is vitatott volt a kódex szerkesztése során és a kihirdetést követően egyaránt. A brazil jogi irodalomban, doktrínában Hahneman Guimarãesnak és Orosimbo Nonatonak az általános rész

⁶ Clóvis Beviláqua-t 1889-ben bízta meg a brazil igazságügyi miniszter a polgári jogi törvénykönyv tervezetének elkészítésével. A képviselőház elé a kódextervezet 1901-ben került. A tervezet többször módosított végső változatát a 3071. sz. törvény hirdette ki 1916-ban. Clóvis Beviláqua a római jogot alapul véve dolgozta ki tervezetét. Ennek dokumentuma az 1916-os brazil Ptk.-hoz írt terjedelmes, számos kiadásban megjelent kommentárja. Lásd BEVILÁQUA, Clóvis: *Código Civil dos Estados Unidos do Brasil*. I–II. kötet. 7. kiad., Rio de Janeiro, 1975. Vö. még: MEIRA, Silvio: Romanismo e universalidade na obra de Clóvis Beviláqua. *Revista Brasileira de Direito Comparado*, 6. (1991) 10., 41–49. o.

⁷ A brazil Ptk. általános részének doktrinális alapjára nézve lásd PEREIRA DA SILVA, A.: A função da parte geral no sistema do código civil. *Revista de Direito Civil*, 5. (1981) 53–60. o. Lásd még a régebbi irodalomból: VAMPRÉ, S.: *Manual de Direito Civil Brasileiro. Teoria Geral do Direito e Direito de Família*. I. kötet. Rio de Janeiro, 1920. 27. skk. o.

⁸ Lásd GOMEZ, O.: *Raízes Históricas y Sociológicas do Código Civil Brasileiro*. Salvador, 1958. passim.

⁹ Itt utalunk arra, hogy Svájcban az 1874-ben elfogadott *Alkotmány* 1898-ban elfogadott módosítása adott lehetőséget a szövetségnek (konföderációnak) arra, hogy a magánjog teljes anyagát törvényhozási úton szabályozza.

ellen felhozott érvei – amelyek jórészt Eugen Ehrlich (1862–1922) általános részt kritizáló érveivel azonosak – azonban nem találtak elfogadásra.¹⁰

6. A két előtervezetre támaszkodott a H. Castello Branca elnök által 1965. október 12-én a Kongresszus elé terjesztett *Polgári törvénykönyv és Kötelmi jogi törvény* tervezet. Ez utóbbi ezúttal egységes szerkezetbe foglalt formában került közzétételre. A különösen a családi jogi részt hevesen bírálók ellenállása miatt azonban a szövetségi kormány mindkét tervezetet 1966-ban visszavonta. 1969 májusában az igazságügyi miniszter a nemzetközi hírnévnek örvendő Miguel Reale (1920–2006) professzor vezette bizottságot bízta meg a kötelmi jogot is magában foglaló ptk.-tervezet kidolgozásával. A kódex-tervezetnek a kereskedelmi jogot is tartalmaznia kellett.

A tervezetet 1972-ben tették közzé, az átdolgozott változatot pedig a következő évben, 1973-ban publikálták. A hivatalos lapban való közzétételre 1974-ben került sor. A részben a tervezetet szerkesztő bizottság tagjaitól, részben másoktól származó módosításra irányuló javaslatok függvényében azonban további revízió vált szükségessé. A revideált előtervezetet a kormány 1975-ben terjesztette a szövetségi kongresszus elé, amelyet ugyanebben az évben 634 sz. *Törvénytervezet (Projeto de Lei 634)* néven (a továbbiakban *Tervezet*) publikáltak. A *Tervezet* a Képviselőház kilenc évvel a benyújtását követően, 1984-ben fogadta el számos változtatással, illetve kiegészítéssel. A családi jog körében az 1916-os ptk.-hoz képest az 1977-ben elfogadott 6515. sz. törvény hozott jelentős változást, tekintettel az 1977. június 28-án elfogadott alkotmánymódosításra, amely jelentősen megkönnyítette a házastársak válását. A *Tervezet* törvényerőre emelkedéséhez szükséges volt a szenátus jóváhagyása, mely elé még 1984-ben került (118/1984. sz. *Törvénytervezet*).

7. A Szenátus egy külön bizottságot hozott létre még ebben az évben a *Tervezet* megvizsgálása és esetleges revíziója céljából. A bizottság kiemelt feladata volt a *Tervezet*nek az 1988-ban elfogadott alkotmány rendelkezéseivel történő összhangba hozatala.¹¹ A *Tervezet* főbb jellemzői az alábbiak voltak: a) a magánjog – már Augusto Teixeira de Freitas szorgalmazta¹² – (polgári jog) és a kereskedelmi jog egységesítése (*code unique*); b) az általános rész (*Parte geral*) és különös rész (*Parte especial*) egymástól való elkülönítése; c) a különös rész szerkezetileg kötelmi jogra,¹³ dologi jogra, családi jogra és öröklési jogra való tagolása. Itt utalunk arra, hogy a *Tervezet* e szerkezete megegyezik az új (második), 1966-ban elfogadott portugál polgári jogi kódex (*Código civil*) struktúrájával.¹⁴

A *Tervezet* általános részében, csupán néhány szabályt említve, az alábbi elvek nyertek megfogalmazást. A *Tervezet* a továbbra is fenntartotta az abszolút és a relatív jogképeség közötti megkülönböztetést. A jogi személyekre vonatkozó címben található 43. § az egyesületeket, a társaságokat és az alapítványokat magánjogi jogi személyeknek deklarálta. A *Tervezet* ugyancsak az általános részben rendelkezett a személyhez fűződő jogokról és azok védelmének eszközeiről.¹⁵

10 Lásd MOREIRA ALVES: *A parte geral do Projeto de Código civil brasileiro*. 14–15. o.

11 Lásd MOREIRA ALVES, J. C.: *Panorama do direito civil brasileiro: das origens aos atos atuais*. *Revista da Faculdade de Direito, Universidade de São Paulo*, 88. (1993) 237. sk. o.

12 Említést érdemel, hogy Augusto Teixeira de Freitas 1867-ben tett javaslatot a magánjog egységesítésére a polgári jog és a kereskedelmi jog „dualizmusának” kodifikációs szinten történő felszámolására. Lásd AMARAL, F.: *Direito civil brasileiro. Introdução*. Rio de Janeiro, 1991. 163. o.

13 Az *Előtervezet* kötelmi jogi részének jellemzőivel kapcsolatban lásd JOSÉ DA COSTA, D.: *O direito das obrigações no Anteprojeto de Código civil*. *Revista de Direito civil*, (1977) 2., 59–66. o.

14 Az 1980-as években vált intenzívebbé az együttműködés Brazília és Portugália között a jogi kutatások területén. Ennek a kooperációnak eredménye a Rio de Janeiróban 1981-ben létrehozott *Instituto de Direito Comparado Luso-Brasileiro*. Lásd DOS SANTOS AMARAL NETO, F.: *Fundado o Instituto de Direito Comparado Luso-Brasileiro*. *Revista de Direito Civil*, 6. (1982) 148. sk. o.

15 A bíróságok a jogalkalmazás során figyelemmel vannak ezekre a szakaszokra annak ellenére, hogy azok formailag nem hatályosak. Lásd AMARAL: *Fundado o Instituto de Direito Comparado Luso-Brasileiro*. 267. skk.

8. A *Tervezet* különös részének (*Parte especial*) első részében, a kötelmi jogi részben szabályozott egy, a felentúli sérelemhez hasonló intézményt (*laesio enormis*). A római jogi alapokra – minden bizonnyal Diocletianus császár (284–305) uralkodásának idejére visszanyúló, tehát lényegében posztklasszikus eredetű¹⁶ – a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közötti aránytalanságot érvénytelenségi oknak tekintő szabály felvétele a projektumba (157. § *Da lesão*) lényegét tekintve egyfajta hagyománytisztelet („reverentia iuris Romani”) eredménye, illetve következménye.¹⁷ Ennek a normának a *Tervezetbe* való felvétele ellentétben állt az 1850-ből származó, formailag még ma is hatályos, bár többször módosított *Kereskedelmi Törvénykönyv* 220. §-ával, amely a *laesio enormis*-t nem ismeri. Az egységes magánjogi kódex megalkotásával ez a tétel a korábban a kereskedelmi jogi ügyletek körébe tartozó szerződések körében is érvényesül.

További, feltétlenül említést érdemlő sajátossága a *Tervezetnek* az, hogy a vállalkozó fogalmát a kereskedelmi jellegű tevékenységet folytatókra szűkíti le. A szellemi, azaz tudományos, irodalmi vagy művészi munkát folytató személyek ilyen módon nem tartoznak ebbe a körbe.

A *Tervezet* harmadik könyve a dologi jogot szabályozta. Az *Előtervezet* kidolgozó bizottság az ehhez a részhez készített kommentárban hangsúlyozta a közösségi érdek prioritását az individuális, egyéni érdekhez képest. A tulajdon korlátai között *expressis verbis* szerepelt a közérdek (*utilitas publica*). Ebben a könyvben nyertek említést a részletesen kidolgozott környezetvédelmi szabályok, amelyek éppen a tulajdonjog gyakorlását korlátozták, illetve szorították megszabott keretek közé.

9. A *Tervezet* felszámolni kívánta a brazil ptk.-ban részletesen szabályozott örökhaszonbérletet (*emfiteuse*), amely a 20. század utolsó évtizedeiben Európában és az Európán kívüli országokban egyaránt társadalmilag és gazdaságilag jelentőségéből sokat veszített jogintézménynek tekinthető. Az *Előtervezet* önálló jogintézményként szabályozta a felülepítményi jogot (*superfície*), amelyről az 1916-ban kihirdetett ptk. nem rendelkezett.¹⁸ A *superficies* jogintézményének római jogban kialakult szabályozását követő *Előtervezeten* alapult az 1975-os *Tervezet* felülepítményi joggal kapcsolatos rendezése.

A *Tervezet* negyedik könyve a családi jogra vonatkozó normákat tartalmazta. Figyelmet érdemelt az ún. törvénytelen gyermek helyzetét szabályozó rendelkezés. A házasságon kívül született gyermek törvényesítése lényegesen egyszerűbb volt, mint a házastársi hűség megszegéséből származó gyermeké.

10. Az 1988-ban elfogadott alkotmány, amely a törvénytelen gyermek jogállását a törvényes házasságból származókéval tette egyenlővé, ezeket a rendelkezéseket automatikusan megváltoztatta. Az 1977-ben elfogadott, a válást lehetővé tevő 6515. sz. törvény értelmében az öröklés szempontjából már nincs különbség a törvénytelen és a törvényes gyermek között. A házassági vagyoni jog az előtervezet szerint a részbeni vagy feltételes házastársi vagyoni közösség. A római jogra épülő vagyonekülönítés rendszere csak kivételes, a *Tervezet* által taxatív módon megszabott esetekben érvényesült. Mód kínálkozott ún. családi vagyoni létesítésére, magán- vagy közokirat formájában: ennek csupán bizonyos egyszerűségi limit szabott határt.

o. Vö. még: LIMONGI FRANCA, R.: Coordenadas fundamentais dos direitos da personalidade. *Revista de Direito Comparado Luso-Brasileiro*, 2. (1982) 45–49. o.

16 A *laesio enormis*-ra nézve lásd FÖLDI A. – HAMZA G.: *A római jog története és intézményei*. Budapest, 2016. 21. átdolg. és bőv. kiad. 513. sk. o.

17 Az 1916-ban kihirdetett ptk. nem ismeri a *laesio enormis*-t, mivel Clóvis Bevilacqua nem tartotta szükségesnek ennek a jogintézménynek a ptk.-ban való szabályozását. Az elutasítás indokait azonban Bevilacqua nem fejti ki a ptk.-hoz írt kommentárjában. Lásd BEVILAQUA, Clóvis: *Código Civil dos Estados Unidos do Brasil comentado por Clóvis Bevilacqua*. 7. tiragem, edição histórica. Rio de Janeiro, 1984.

18 A felülepítményi jog kodifikálására nézve Brazíliában lásd DE OLIVEIRA DEDA, A. O.: Direito de superfície. *Revista de Direito Civil*, 6. (1982) 95–105.o.

A *Tervezet* utolsó, ötödik könyve az öröklési jogot szabályozta. Az öröklési jog normái körében különösen erősen érződik a római jog hatása. A tervezet továbbra is fenntartotta a portugál magánjogból átvett, ma már több mint két évszázad óta folyamatosan alkalmazott *saisine* rendszerét, amely a vizigót jogban gyökerezik. Ez kétségtelen jele a kontinuitásnak, a jogi tradíciókhoz való következetes ragaszkodásnak.¹⁹

12. A *Tervezet* általános jellemzéséhez tartozik továbbá az, hogy egyes rendelkezései tartalmilag megegyeztek az 1916-os kódex normáival; csupán más helyen, más sorrendben nyertek elhelyezést. A római jogi elemek értelemszerűen a különös rész területén is, így különösen az adásvételnél, a cserénél és az ajándékozásnál, továbbra is komoly szerephez jutnak.²⁰ A római jog jeles művelője, Silvio Meira a római jog konstrukcióinak jelenlétét a brazil magánjogban vizsgálva, egyenesen „brazil római jogról” („direito romano brasileiro”) írt, tekintettel a *Tervezet*-ben kimutatható római jogi alapokon nyugvó intézményekre is.²¹

A *Tervezet* főbb jellemzőinek áttekintését követően utalnunk kell arra a veszélyre, amely az immár csaknem száz esztendő múltára visszatekintő kodifikáció szükségszerű velejárója.²² A jog megmerevedése és ezáltal az élettől való elszakadása, illetve elszigetelődése, a már Friedrich Carl von Savigny (1779–1861) és Anton Friedrich Justus Thibaut (1772–1840) híres vitájában (*Kodifikationsstreit*) is szerephez jutó „örök” probléma, csakis megalapozott, valóságra orientált, rugalmas jogalkotással kerülhető el. A hatálybalépés egyik komoly akadályát képezte hosszú időn át, hogy a jogászok, jogtudósok körében nem volt konszenzus például olyan nagy jelentőségű doktrinális természetű kérdésben, mint az általános rész.²³

13. Vitatott volt továbbá az, hogy indokolt-e az új szerződések, illetve szerződési típusok (*leasing, franchising, know-how, engineering, hedging, factoring* stb.) megjelenésére tekintettel az átfogó reform, illetve revízió.²⁴ Nem lehetett továbbá az ország alkotmányos rendjében 1917-óta bekövetkezett változásokat figyelmen kívül hagyni, amelyeket az 1988-as alkotmány a magánjog területét is érintve rögzített.²⁵

Egyesek, így például a jeles civilista, Haroldo Valladão, korszerűtlennek tekintették a polgári jog teljes anyagának egy (egységes) kódexben való szabályozását. E nézet képviselői

19 Lásd CASTRO, T.: O estatuto sucessório da família no direito atual e no projeto do Código civil brasileiro. *Revista de Direito Comparado Luso-Brasileiro*, 3. (1984) 122. skk. o.

20 Itt utalunk arra, hogy az 1981-ben a brazil főváros egyetemén (*Universidade de Brasília*) létrehozott Római Jogi és Jogrendszereket Kutató Központ (*Centro de Estudos de Direito Romano e Sistemas Jurídicos*) nemzetközi kutatógárda bevonásával vizsgálja a római jog, illetve *ius commune* konstrukcióinak jelenlétét a brazil jogban, figyelemmel annak továbbfejlesztésére is. Vö. SCHIPANI, S.: Centro de Estudos de Direito Romano e Sistemas Jurídicos. *Revista de Direito Civil*, 6. (1982) 117–120. o.

21 Lásd MEIRA, Silvio: Direito romano e direito novo do Brasil. Existe um direito civil brasileiro? In *Estudios de Derecho Romano en honor de Alvaro d'Ors*. II. kötet. Pamplona, 1987. 869–888. o.

22 Ez magyarázza a konszenzust a jogászok körében a brazil Ptk. revíziójának szükségességét tekintve. Lásd DA SILVA PEREIRA, C. M.: *Instituições de direito civil*, I. São Paulo, 1961. 15. o. Ez a konszenzus már megvolt, létrejött 1940-ben, a kódex revideálásával megbízott bizottság felállításakor. Lásd NONATO, O.: A revisão do Código Civil. *Direito*, 2. (1940) 38. o.

23 Lásd PEREIRA DA SILVA: A função da parte geral no sistema do código civil. 57. o. Az általános rész autonómiájának ellenzői, részben az időközben elhunyt neves olasz civilistára, Alberto Trabucchi (1907–1998) hivatkozva, azzal érveltek, hogy a polgári jogot (magánjogot) szabályozó kódexnek normatív jellegűnek és gyakorlatra orientálnak kell lennie. Az általános, a jogalkalmazás szempontjából nem mindig értelmezhető elvek rögzítése ennek a követelménynek nem felel meg. Lásd CHAVES, A.: *Lições de Direito Civil – parte geral*, III. I. kötet. Rio de Janeiro, 1972. 18. sk. o. Az általános rész „apológiájának” is tekinthető Moreira Alves műve. Lásd MOREIRA ALVES: *A parte geral do Projeto de Código Civil Brasileiro*. és DE FREITAS GOMES, L. R.: Inovações da parte geral do Projeto do Código Civil. *Revista de Direito Comparado Luso-Brasileiro*, 3. (1984) 4., 242–257. o.

24 Lásd DA SILVA PEREIRA, C. M.: A nova tipologia contractual no direito civil brasileiro. *Revista de Direito Comparado Luso-Brasileiro*, 1. (1982) 1., 106. skk. o.

25 Vö. MIRANDA, J.: A nova constituição brasileira. *Revista de Brasileira de Direito Comparado*, 4. (1990) 8., 18. skk. o.

szerint a családi jogot, a dologi jogot és a kötelmi jogot önálló kódexben lett volna célszerű szabályozni. Hivatkoztak nézetük megalapozásaképpen Mexikó és Bolívia, amelyekben a családi jogot önálló törvény szabályozza, kodifikációs tapasztalatára.²⁶

Az Arnaldo Wald és José Lamartine Correia de Oliveira professzorokból álló bizottság javasolta módosítások strukturális változtatásokra azonban nem irányultak.²⁷ Így az általános rész felvételét, önálló részben történő szabályozását nem ellenezték. Igen lényeges körülmény volt, hogy konszenzus mutatkozott abban, miszerint a kódexnek a kereskedelmi jogot is szabályoznia kell.²⁸ A *Tervezet* elfogadása mellett szóló tény volt az, hogy a *Tervezet* a brazil magánjog hagyományaival nem kívánt szakítani. Ennek jele volt többek között az, hogy a *Tervezet*ben szabályozott jogintézmények körében kimutatható volt a kontinuitás Teixeira de Freitas több olyan gondolatával,²⁹ amelyek az 1916-os kódexben nem kerültek kodifikálásra.

14. Az 1975-ös *Tervezet* és annak változtatásai képezték alapját a 2002-ben elfogadott és 2003. január 11-én hatályba lépett brazil polgári törvénykönyvnek.³⁰ A 2046 szakaszból álló, két részre (Általános rész és Különös rész) és azokon belül nyolc könyvre tagolódó polgári törvénykönyv struktúrája, szerkezete az alábbi: Általános rész (*Parte geral*).³¹ első könyv: Személyek joga (*Das pessoas*); második könyv: Dolgok (*Dos bens* – latinul: *De rebus*); harmadik könyv: Jogügyletek (*Dos fatos jurídicos*). A kódex különös része (*Parte especial*) az alábbi könyvekre tagolódik: első könyv: Kötelmi jog (*Do direito das obrigações*); második könyv: „Vállalkozási jog” (*Do direito de empresa*); harmadik könyv: Dologi jog (*Do direito das coisas*); negyedik könyv: Családi jog (*Do direito de família*); ötödik könyv: Öröklési jog (*Do direito das sucessões*). A 2002-ben elfogadott új brazil Polgári Törvénykönyv utolsó része (*Livro Complementar*) az átmeneti rendelkezéseket tartalmazza.

Jellemzője az új brazil Polgári Törvénykönyvnek az, hogy a társasági jogot (*Direito Societário*) is szabályozza, igaz, nem a teljesség igényével. Így például a *Sociedade anônima*ra vonatkozó szabályokat a *Código civil* 1089. szakasza alapján önálló törvény (*lei especial*) tartalmazza. Említést érdemel, hogy a *Código civil* 966. szakasza definiálja a professzionista vállalkozó fogalmát.³²

Utalnunk kell arra, hogy az új brazil Polgári Törvénykönyvben a tulajdon (*propriedade*) szociális funkciója kiemelt szerephez jut. Jellemzője továbbá a kódexnek, hogy a „gyengébb” pozícióban lévő szerződő fél védelme hangsúlyozást nyer. Ebben az összefüggésben utalunk arra, hogy a fogyasztóvédelemről szóló törvény (kódex) már korábban, 1990-ben hatályba lépett.³³ A *Código de Defesa do Consumidor* hatással volt, a szerződő felek privátautonómiája területén, az új brazil Polgári Törvénykönyv szerződési jogának szabályozására.

Braziliában az 1850-ben elfogadott Kereskedelmi Törvénykönyv jelentős módosításokkal az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépését követően is hatályban maradt, azoknak a jogintézményeknek a szabályozása körében, melyeket az új kódex nem szabályoz.

26 Lásd DE FREITAS GOMES, L. R.: Inovações da parte geral do Projeto do Código Civil. *Revista de Direito Comparado Luso-Brasileiro*, 3. (1985) 256. o.

27 Lásd WALD, A.: *Curso de direito civil brasileiro, Introdução e parte geral*. 7. kiad. São Paulo, 1992. 257–288. o.

28 Uo. 33. sk. o.

29 Lásd DA SILVA PEREIRA, C. M.: A influencia de Teixeira de Freitas na elaboração do novo Código Civil Brasileiro. *Revista de Direito Comparado Luso-Brasileiro*, 3. (1986) 5., 149–159. o.

30 Lei 10. 406 de 10 de janeiro de 2002.

31 Az Általános részre (*Parte general*) nézve lásd JACOB DE FRADERA, V.-M.: La partie générale du Code civil. In *Le Droit Brésilien: hier, aujourd'hui et demain*. (Dir. par A. Wald et C. Jauffret-Spinosi.) Paris, 2005. 203. skk. o. A brazil Polgári Törvénykönyvben szabályozott jogügylet (*negócio jurídico*) tartalmilag a német jogban ismert jogügylettel (*Rechtsgeschäft*) azonos kategória.

32 A vállalkozó (*empresário*) definíciója a következő: *Considera-se empresário quem exerce profissionalmente atividade econômica organizada para a produção ou a circulação de bens ou de serviços*.

33 *Código de Defesa do Consumidor*. Lei n. 8. 078 de 11 de setembro de 1990.

15. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a 2014. március 15-én hatályba lépett új magyar Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény) abban a vonatkozásban hozható párhuzamba az új brazil Polgári Törvénykönyvvvel, hogy a társasági jog lényeges szabályait is magában foglalja. Lényeges eltérést jelent ugyanakkor az, hogy az új magyar Ptk, az 1959-ben elfogadott első Ptk-hoz hasonlóan, nem tartalmaz Általános részt. A brazil és a magyar magánjogi kodifikációnak közös sajátossága, hogy a kódexek szerkesztői mindkét országban tekintettel voltak egyrészt a jogi hagyományokra (Brazília esetében szerephez jutottak a portugál tradíciók), másrészt az európai magánjogi kodifikációs tapasztalatokra.

Tótváradi Kornis Károly (Carlos Kornis de Totvárad) életútja és kapcsolata *Teixeira de Freitas*-szal

16. Tótváradi Kornis Károly (Carlos Kornis de Totvárad)³⁴ 1822. április 19-én született Aradon. 1863. január 27-én hunyt el az Arad melletti mezővárosban, Gyorokon. Édesapja Kornis József sóházi hivatalnok, édesanyja pedig Papp Júlia volt. Bátyja, ifj. Tótváradi Kornis József római katolikus teológiát végzett, majd Gyorok plébánosa lett. Felesége tóthváradgyai Kornis Apollónia (1825–1906) volt, akivel Pesten 1845. november 4-én kötött házasságot. Kornis Károly kitűnő eredménnyel végezte tanulmányait az aradi gimnáziumban. Szegeden tanult bölcsészetet, majd a Pesti Egyetemen jogi tanulmányokat folytatott. Jogi tanulmányait 1842-ben fejezte be. 1843-ban Töketeresbesre kerül. Nevelője volt gróf Andrássy Gyulának (1823–1890), a későbbi miniszterelnöknek és közös külügyminiszternek.

Töketeresbesről a gróf Szapáry családhoz került, ugyancsak nevelőként. E családokkal való kapcsolata révén pályája gyorsan ívelt felfelé. 1844-ben Pesten tett sikerrel ügyvédi vizsgát. Még ebben az évben kinevezték a Pesti Első Bírósági Királyi Váltótörvényszékhez gyakornoknak, majd fogalmazónak. 1848 áprilisában báró Eötvös József, a Batthyányi-kormány vallás- és közoktatási minisztere meghívta Kornis Károlyt a Pesti Egyetemre helyettes tanárnak. Kornis az egyetem jogi karán büntetőjogot adott elő. Igen hamar, ugyancsak Eötvös József kezdeményezésére 1848. július 6-án rendes tanári kinevezést nyert. 1849. július 19-én közvádlo ügyésznek nevezték ki az országos rögtönítelő bírósághoz. Néhány nap múlva a pesti első folyamodású váltótörvényszékhez helyezték át.

17. Kornis 1848 decemberével kezdődően honvédként harcolt. Előbb Aulich Lajos, majd Asbóth Lajos tábornokoknál törzskari tiszti beosztásban teljesített szolgálatot. A világsi fegyverletétel után menekülnie kellett. Távollétében, 1850-ben halálra ítélték és jelképesen, „in effigie” fel is akasztották. Hónapokon át az Alföldön bujdosott, majd később a Csanád vármegyében honos Návay család fiainak nevelőjeként Belgiumba (Brüsszelbe), majd Svájcba, Franciaországba és végül Londonba menekült. Londont elhagyva az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. New York City-ben 1853. október 15-én megalapította az első amerikai magyar nyelvű lapot, *Magyar Száműzöttek Lapja* címmel.³⁵ A lapnak azonban igen kevés, összesen 41 előfizetője volt és 1853 decemberéig csupán hat száma jelent meg. A lap megszűnését követően, keresettel nem rendelkezve, kénytelen volt gyári munkásként dolgozni. Magas szinten elsajátította a fotografálás „művészetét”, és két magyar emigráns társával, báró Alvinczy Lászlóval és Birányi Istvánnal 1854 nyarán Brazíliába utazott. Brazíliában Rio de Janeiróban telepedett le honfitársaival. Rio de Janeiróban egy ideig mint fényképész működött. Az általa alapított „fényirdai szalon” – korabeli kifejezést használva – a brazil nagyváros társadalmi és kulturális életében jelentős szerepet töltött be.

34 Tótváradi Kornis Károly életútjára nézve lásd VASVÁRY Ödön: Tótváradi Kornis Károly. In VASVÁRY Ödön: *Magyar Amerika*. Szeged, 1988. 114–116. o.

35 Lásd ÁCS Tivadar: Az első amerikai magyar újság, a „Magyar Száműzöttek Lapja” és szerkesztője, Kornis Károly. In ÁCS Tivadar: *Magyarok Amerikában*. Budapest, 1944.

18. Kornis Károly később Rio de Janeiróban közmegbecsülésnek örvendő, igen jövedelmező ügyvédi tevékenységet folytatott. Rio de Janeiróban hosszú időt, nyolc esztendőt (1854–1862) töltött el. Több hosszú utazást is tett Dél-Amerikában. Rio de Janeiróban ügyvédi munkája mellett tudományos munka végzésére is jutott ideje. Tanulmányt írt a polgári házasság (*casamento civil*) elfogadásának szükségességéről. Kornis Károly *O casamento civil o direito do poder temporal em negocios de casamentos* című munkája 1858-ban jelent meg portugál nyelven. A munka vitairat, egyfajta „pamflet” volt, melyben Kornis Joaquin Pinto de Campos egyházi író munkájára reflektált. Joaquin Pinto de Campos mint pap ugyanis az egyházi házasságkötés (*casamento religioso*) kizárólagossága mellett érvelt. Kornisnak ezt a munkáját lefordították német nyelvre, és „Das neue Ehe-Gesetz” címmel 1862-ben Hamburgban megjelentették.

Kornis Károlyt munkája elismeréséül a Rio de Janeiró-i Szent Pál Akadémia tagjává választotta. Nem ismert, hogy Kornis milyen aktivitást fejtett ki a Szent Pál Akadémia tagjaként. A brazil császár, II. Péter (Don Pedro II), aki 1840 és 1889 között uralkodott, a Rio de Janeiró-i egyetemen tanszéket ajánlott fel számára. Kornis azonban ezt a megtisztelő felkérést nem fogadta el. A magyar jogtudós a polgári házasság szükségességének kérdéséről három tanulmányt jelentetett meg portugál nyelven 1860–1861-ben. E munkáiban Kornis a polgári jog, a kánonjog (egyházjog) és az egyháztörténet kiváló ismerőjének bizonyult. Mivel a vegyesházasságokat illetően protestáns álláspontot fogadott el, ezek a munkái Rómában indexre (*index librorum prohibitorum*) kerültek.

Nagy figyelmet keltett a *Processus Villa Nova de Minho pars criminalis discussione juridica pertractata* (Rio de Janeiro, 1856) című írása. E munkájának aktuális vonatkozása az volt, hogy Rio Janeiróban halt meg ebben az időben a milliomos Visconda de Villa Nova, aki után hatalmas vagyon maradt. A hagyatékon az örökösök nem tudtak jogvita, per indítása nélkül megosztózni. Kornis e per alkalmából írta ezt a nagy feltűnést keltő munkáját. Ebben a művében a jórészt (kodifikáció hiányában) szokásjogon alapuló brazil öröklési jogot (*direito das sucessões*) foglalja rendszerbe.

Feltétlenül említést érdemel az 1857-ben – hat kötetben – megjelent „Institutiones Grammaticae Latinae” címet viselő latin nyelvkönyve, mely évtizedeken át Brazíliában a latin nyelvoktatás alapjául szolgált, és még ma ismert, tankönyvként, valamint szótárként is használt munka. A hatkötetes munka filológiai szempontból is jelentős, mivel szerzője ebben a művében a latin és a portugál nyelv közötti kapcsolattal is foglalkozik.

19. Ügyvédként Kornis Károly Rio de Janeiróban már az 1850-es évek második felében hírnévre tett szert. 1855 februárjában nagyobb utazást tett a brazil császárság belsejében. Brazílián kívül Chilében is járt. A fővárost, Santiago de Chile-t, Valparaisót és a Juan Fernandez-szigeteket látogatta meg.

Kornis 1857-ben súlyosan megbetegedett. 1862-ben elhatározta, hogy visszatér hazájába. A Brazíliában élő protestánsok, elsősorban lutheránusok, akiknek védelmében a jog területén sokat tett, egy számtalan névaláírással ellátott díszes albummal ajándékozták meg elutazása előtt. 1862 júliusában hajóra szállt, és jó másfél hónapon át tartó út után Párizsba érkezett. Párizsban két hónapot töltött. Azonban a francia fővárosban az osztrák nagykövetség nem láttamozta az útlevelét. Kornis ezért Münchenbe utazott, és a bajorországi osztrák követségnél folyamodott amnesztiáért. Mivel a hazatérési engedélyt nem kapta meg, október 27-én amnesztia nélkül indult Magyarországra. Szülővárosába, Aradra október végén érkezett. Néhány napos pihenés után, bátyjához, ifjabb Kornis József gyoroki katolikus plébánoshoz utazott. Gyorokon jutott el hozzá a november 19-én kelt császári és királyi amnesztia. Rövid betegsége után bátyja házában hunyt el.

20. E tanulmány bevezető részében már említett Augusto Teixeira de Freitas, a *Consolidação das Leis Civis* (1857) és a 4908 szakaszt, artikulust tartalmazó *Esboço de Código Civil* (1858–1864) szerzője kapcsolatban volt az ugyancsak Rio de Janeiróban élő Kornis Károllyal.

Kornis hatással volt a jeles brazil jogtudósra a *Consolidação das Leis Civis* és az *Esboço de Código Civil* előmunkálatai során. Vonatkozik ez különösen az *Esboço* családi jogi (személyi jogi) és öröklési jogi rendelkezéseire. Nézetünk szerint nem tekinthető kizártnak az, bár erre vonatkozóan nem rendelkezünk konkrét adatokkal, hogy Kornis az *Esboço* általános rendelkezései megfogalmazása körében is hatással volt a brazil kodifikátorra.

A néhány évvel ezelőtt elhunyt Silvio Meira professzor, a római jog és a jogtörténet nemzetközileg is elismert művelője, akit e tanulmány szerzője személyesen is ismert, két kiadásban is megjelent munkájában („Teixeira de Freitas: o juriconsulto do Império” – a második kiadás 1983-ban jelent meg) utal erre a fontos, magyar vonatkozású szakmai kapcsolatra. Találkozásaink alkalmával többször is elismeréssel nyilatkozott Kornis Károlyról. Három brazil szerző is foglalkozik tanulmányában Carlos Kornis de Totvárak munkásságával. Carlos Kornis de Totvárak munkássága Andrés Bello révén Chilében, Dalmacio Vélez Sársfield közvetítésével pedig Argentínában, Paraguayban, Uruguayban és Nicaraguában is ismert.³⁶ Kornis Károly munkásságával foglalkozik továbbá Brazíliában Oliver Ónody³⁷ és Gizlene Neder.³⁸

Márky Tamás (Thomas Marky) és a római jog Brazíliában

21. Márky Tamás 1919. október 16-án született Budapesten, és 2005. január 4-én hunyt el São Paulóban. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán tanulmányait 1942-ben fejezte be. Nem sokkal egyetemi tanulmányai befejezését követően, 1943-ban megjelent első, a római jogi szakirodalomban ma is nagyra értékelt munkája az antinoei Gaius-töredékről.³⁹ A Jog- és Államtudományi Karon Márky Tamás Marton Géza (1880–1957) tanítványa és tanársegéde volt. 1947–1949-ben két évet töltött állami ösztöndíjjal a római állami egyetemen (*Università degli Studi „La Sapienza”*), ahol kitűnő eredménnyel elvégezte a *Scuola di Diritto Romano e Diritti Orientali* diplomát is kibocsátó kurzusát.⁴⁰

36 Kornis Károly fontosabb művei az alábbiak: *Az 1848. 9-dik törvéncikk 5. §-a*. Vácz, 1848.; *Eljárási rendszer a rögtönítélő bíróságok számára*. Pest, 1849.; *Értekezések a büntetőjog köréből*. Budapest, 1849.; *Processus Villa Nov de Minho pars criminalis discussione juridica pertractata*. Rio de Janeiro, 1856.; *Institutiones Grammaticae Latinae*. Rio de Janeiro, 1857. I–VI. kötet.; *O casamento civil o direito do poder temporal em negocios de casamentos. Discussão juridico-historico-theologica em duas partes. Parte primeira juridico-historica*. Rio de Janeiro, 1858. (Németül: *Das neue Ehe-Gesetz*. Hamburg, 1862.); *Discussão sobre os principios, que devem reger o procedimento e o juicio na questão de escriptos de assignatura particular, arguidos de falsidade de assignatura*. Rio de Janeiro, 1860.; *Os negocios do matrimonio no Imperio do Brasil: com a exposição da proposta do governo a dos diferentes pareceres sobre uma lei matrimonial*. Rio de Janeiro, 1960.; *Refutação da doutrina do dr. Braz Florentino Henriques de Souza: apresentada na sua obra o casamento civil e o casamento religioso*. Rio de Janeiro, 1860.; *Reflexões sobre a emenda substitutiva*. Rio de Janeiro, 1861.; *Exposição de processo de concurso*. Rio de Janeiro, 1862. és *Váltóeljárási rendszer*. Pest, 1874. (Kornis halála után Cholnoky Viktor adta ki.)

37 Lásd ÓNODY, Oliver: Um jurista e Historiador Húngaro no Brasil no Século Passado. *Revista do Instituto Histórico e Geográfico Brasileiro*, 316. (1977) juljo/setembro, 283–358. o.

38 Lásd NEDER, Gizlene: Idéias Jurídicas e Direitos Civis de Imigrantes no Segundo Reinado. In *Associação Nacional de História – ANPUH XXIV Simpósio Nacional de História – 2007*. São Leopoldo, 2007. 1–8. o.

39 MÁRKY, T.: *Az antinoei Gaius-töredék*. Budapest, 1943. 92 o.

40 A *Scuola in Diritto Romano e Diritti Orientali* történetére és működésére nézve lásd a legújabb irodalomból DILIBERTO, Oliviero: Introduzione. In DE RUGGIERO, Roberto – RICCOBONO, Salvatore – VASSALLI, Filippo: *Lezioni. Scuola di Diritto Romano e Diritti Orientali 1930–1932 raccolte da Károly Visky*. In appendice *Il Cristianesimo e il regolamento del divorzio nel diritto delle Novelle* (Tesi di Diploma 1932 di Károly Visky) (A cura di G. Hamza, Introduzione di O. Diliberto, Trascrizione e note al testo di L. Migliardi Zingale). In *Pubblicazioni del Dipartimento di Scienze Giuridiche. Università degli Studi di Roma „La Sapienza”*. Napoli, 2015. 1–8. o.

A Magyarországon bekövetkezett politikai változások miatt nem tért vissza hazájába, hanem Rómából Brazíliába emigrált. Brazíliában São Paulóban telepedett le. Hamarosan, a portugál nyelv elsajátítását követően, letette az ügyvédi vizsgát. Kiterjedt ügyvédi praxisa mellett a nagymúltú, I. Péter császár (*Don Pedro I*) által 1827-ben alapított são paulói állami egyetem (*Universidade de São Paulo*) jogi kara – *Faculdade de Direito do Largo São Francisco* – római jogi tanszékének professzora lett. Nyugalomba vonulását követően, egészen haláláig komoly részt vállalt az oktatómunkában. Jogász generációk egész Brazíliaszerte sokra értékelt tanára volt.

Említést érdemel, hogy Magyarországgal szakmai vonatkozásban is tartotta a kapcsolatot. Részt vett, és „Marton Géza, a tanár hatása külföldön” címmel előadást tartott az 1980-ban Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen Marton Géza (1880–1957) professzor születésének centenáriuma tartott tudományos ülésen is.⁴¹

Kiemelkedő, nemzetközi hírnévre szert tevő tanítványa volt a ma is aktív jeles római jogász, Eduardo César Silveira Vita Marchi professzor, akit 2002-ben a são paulói egyetem dékánjává (*diretor da facultade*) választottak. Eduardo Marchi professzor négy éven át, 2006-ig volt a nagy múltú Kar dékánja. Kezdeményezésére a Kar történelmi épületének (*predio histórico*) átriumában sor került 2006-ban Márky Tamás mellszobrának felavatására, mely kivételes megbecsülés jele. A Karon az egyik tanterem is az ő nevét viseli.

22. Márky Tamás tankönyve, a *Curso elementar de direito romano* (A római jog elemeinek tankönyve) számos kiadást ért meg. A mű első kiadása 1971-ben, kilencedik kiadása pedig 2007-ben jelent meg.⁴² A tankönyv több évtized oktatói és nem utolsósorban gyakorlati működés eredménye. A tankönyv képet ad a római jog fogalmairól és intézményeiről. Kiemelendő, hogy a tankönyv a Kar brazíliai relációban a legjelentősebb római jogi továbbképzési kurzus (*Curso de Pós-Graduação no Direito Romano*) kötelező tanyagát képezi. Mivel, mint fentebb láttuk, a brazil magánjogi kodifikáció során, vonatkozik ez az új brazil ptk.-ra is, számos jogintézmény szabályozásánál a római jog intézményeire, konstrukcióira épít, Márky Tamás gyakran idézett tankönyve dogmatikai vonatkozásban ma is aktuális jelentőségű.

Az alábbiakban áttekintjük a munka főbb jellegzetességeit. A tankönyv első része az általános rész, a második fejezet a dologi jogot tárgyalja, a harmadik a kötelmekkel foglalkozik, a negyedik tárgya a családi jog és végül az ötödik fejezet az öröklési jogot foglalja magában. Márky szerint a XII Táblás Törvény [*Lei das Doze Tabuas* mint „fons omnis publici privatique iuris” (Titus Livius)] valójában kodifikációnak (is), pontosabban a kodifikáció egyfajta „elődjének”, „előfutárának” tekinthető. A Kr. e. II. századtól kezdődően figyelhető meg a római jog konstans jellegű „modernizálása”. Hangsúlyozza, hogy az *Edictum Perpetuum* is egyfajta kodifikációnak tekinthető. A dologi jogot tárgyaló részben Márky Tamás definiálja a tulajdon fogalmát, utalva Ulpianusra („in re plena potestas”). A „iura in re aliena” körében a szolgalmakat, a felülepítményi jogot, valamint az örökhaszonbérletet vizsgálja. A zálogjog egyes formáit (*fiducia, pignus, hypotheca*) is elemzi. A kötelmi jogi részben meghatározza az *obligatio* fogalmát. A családi jogi részben a szerző a család, a házasság, valamint a gyámság és a gondnokság fogalmát és intézményeit vizsgálja. Az öröklési joggal foglalkozó részben Márky az általános fogalmak áttekintését követően a végrendeleti, a törvényes és végrendelet ellenére való öröklés rendszerét elemzi. Az öröklési jogi fejezetet a különös jogutódlás egyes eseteinek elemzésével zárja a szerző.

23. Márky Tamás tankönyve római jog alapokra épülő dogmatikai megalapozása az új, 2002-ben elfogadott brazil polgári törvénykönyvnek. Értékes hozzájárulás a jogi tanulmányait Magyarországon, a budapesti Tudományegyetemen végzett kitűnő jogászprofesszor és

41 HAMZA Gábor (szerk.): *Tanítványok Marton Gézáról*. Budapest, 1981.

42 MARKY, Thomas: *Curso elementar de direito romano*. 9a edição, São Paulo, 2007. XIX+209 o.

gyakorló jogász (*advogado*) részéről a magas színvonalú, nemzetközileg is nagyra értékelt *Código Civil Brasileiro* létrejöttéhez.⁴³

---

⁴³ A 2002-ben elfogadott brazil Ptk. elveire nézve összefoglalóan lásd *Princípios do Novo Código Civil Brasileiro e Outros Temas*. Homenagem a Tullio Ascarelli. Coordenação Antonio Junqueira de Azevedo – Heleno Taveira Tôrres – Paolo Carbone. São Paulo, 2008.